

*Сімаш Т.Д., к.е.н.,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Вінницький інститут Університету «Україна»
Пиров А.С., здобувач вищої освіти
спеціальності «Менеджмент»
Вінницький інститут Університету «Україна»*

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INVESTMENT AND INNOVATION DEVELOPMENT OF THE STATE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Анотація. Досліджено інвестиційно-інноваційний розвиток держави. Визначено, що результати інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України відображаються на соціально-економічному розвитку суспільства. Окреслено, що в національній економіці спостерігається структурна деформація та низька продуктивність виробництва. Визначено основні проблеми низької інвестиційної активності, що пов'язано з несприятливими умовами для інвестування, недостатньому рівні державної підтримки інвестиційної діяльності, відсутності дієвих механізмів державно-приватного партнерства в інвестуванні. Встановлено, що для реалізації стратегічних завдань інвестиційно-інноваційного розвитку України доцільно провести заходи по оздоровленні державних та місцевих фінансів.

Ключові слова: інвестиції, інновації, інвестиційна діяльність, фінансові ресурси, державно-приватне партнерство.

Abstract. Researched investment and innovation development of the state. Determined that the results of the investment-innovative development of Ukraine's economy impact on the socio-economic development of society. Regulated in the national economy there is a structural deformation and low productivity. The main problem of low investment activity, which is associated with unfavorable conditions for investment, insufficient level of state support of investment activity, lack of effective mechanisms of public-private partnership in investment. It is established that for implementation of the strategic objectives of investment and innovation development of Ukraine it is expedient to take measures for the improvement of state and local finance.

Keywords: investments, innovations, investment activities, financial resources, public-private partnership.

Постановка проблеми. Сучасні реалії свідчать, що ефективність і динамізм інвестиційної та інноваційної сфер є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності економічної системи та держави. Протягом останніх років в країні формування основних засад інвестиційно-інноваційного розвитку визначено одним із головних стратегічних пріоритетів економічної політики України. Такий пріоритет на практиці має передбачати цілеспрямовану державну політику, конкретизовану за напрямками реалізації у виді стратегії дій та заходів. Враховуючи зазначене, існує об'єктивна необхідність найбільш повної реалізації вітчизняного інноваційного потенціалу, підвищення інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів господарювання України, що дозволить ліквідувати кризові явища в економіці, сприятиме динамічному соціально-економічному розвитку країни та забезпеченню відчутного покращення результатів у майбутньому.

Державне регулювання економіки України неможливо без активізації інноваційних та інвестиційних процесів. Здатність суб'єктів господарювання та державних органів влади визначати напрямки інноваційного розвитку і залучати необхідні для такого розвитку інвестиції є визначальною складовою успіху суб'єкта господарювання та виходу вітчизняної економіки з кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інвестиційно-інноваційного розвитку держави приділено увагу такими науковцями як В. Андрійчук, Г. Азаренкова, О. Амоша, Н. Ботвіна, В. Будкін, О. Гаврилук, В. Геєць, Г. Климко, Е. Лібанова, З. Луцишин, Ю. Макогон, А. Мохненко, М. Малік, М. Огійчук, Б. Пасхавера, А. Пересада, П. Савлук, та ін. Серед зарубіжних В. Хіпел, Ж. Менч, Й. Шумпетер та ін. Однак враховуючи цінність праць вчених багато питань щодо інвестиційно-інноваційного розвитку держави залишаються дискусійними, що обумовило вибір теми роботи та її актуальність.

Метою дослідження є оцінка інноваційно-інвестиційного розвитку держави, окреслення проблем та їх напрямів вирішення.

Актуальність теми полягає у тому, що нині розвиток економіки України характеризується багатьма суперечливими процесами, однак все частіше на перший план виступає проблема всебічної переорієнтації та адаптації підприємств до складних умов функціонування на основі активізації їх інвестиційної та інноваційної діяльності. Відмітимо, що саме від цих сфер функціонування підприємств залежать ефективність їх діяльності в середньо- і довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку, що в свою чергу, є гарантією подолання економічного спаду і забезпечення сталого зростання вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. Нині інвестиційно-інноваційна політика держави має бути спрямована на поступове формування дієздатного інноваційно-інвестиційного комплексу та розширення його меж. Інноваційний тип економічного зростання змінює його основу, а саме зі сфери масового виробництва рушії сили переміщуються у сферу розробки, впровадження та комерціалізації різноманітної нової продукції і послуг малої серійності, що змушує забезпечувати високу концентрацію не тільки матеріальних і фінансових ресурсів, а й приділяти увагу інтелектуальним ресурсам та підприємницькій ініціативі. Техніко-технологічні і соціально-організаційні інновації створюють фундаментальну основу цих перетворень.

Далі вважаємо доцільним розглядати категорію «інноваційна складова економічного розвитку» як єдину консолідовану систему знань, досвіду, умінь і поглядів з втіленням їх у людських, техніко-технологічних, організаційно-управлінських та інших факторах економічного зростання.

Під терміном «інновація» розуміють систему, результат, зміну тощо. Ряд українських вчених, таких як М. Малік [4, с. 127], П. Савлук [4, с. 128] визначають термін «інновація» як процес, що може носити поліпшувачий та модифікуючий характер не тільки у галузі техніки, але й у організаційній, соціальній та інших сферах. Крім того, головною постаттю серед фундаторів інноваційних теорій економічного розвитку є австрійський учений-економіст Й. Шумпетер (1883-1950 рр.). Саме він узагальнив теоретичні дослідження, які економічну динаміку виводили безпосередньо з процесів створення та впровадження у виробництво нових технологій і нових товарів. Ці процеси, завдяки Й. Шумпетеру, отримали назву інноваційних. Він виділяв п'ять типових інноваційних змін:

- використання нової техніки, нових технологічних процесів або нового ринкового забезпечення;
- виробництво продукції з новими властивостями;
- використання нової сировини;
- зміни в організації виробництва і його матеріально-технічне забезпечення;
- виявлення нових ринків збуту.

Дослідження проблем інноваційного розвитку може бути сконцентроване як на тенденціях макроекономічної динаміки, так і на досконалому вивченні найбільш вагомих типів інновацій. Найактивнішою частиною інноваційної складової економічного зросту вважаються нові знання та нові технології. Саме вони є одночасно важелями інноваційного циклу і рушіями активізації матеріальних факторів економічного зростання. На основі оцінки системних тенденцій інноваційного зростання у світовій економіці виявляється за можливе обґрунтувати необхідність інноваційного розвитку України. Особливої уваги заслуговують питання взаємозв'язку між інвестиційними та інноваційними процесами, обґрунтування необхідності інноваційної спрямованості інвестицій на шляху до економічного зростання, виявлення недоліків статистики інвестицій та інновацій в Україні.

Враховуючи науково-теоретичні дослідження і практику економічної діяльності виділяють наступні основні функції, що виконують інвестиції в економічній системі:

- забезпечення зростання і якісного вдосконалювання основного капіталу, як на рівні окремого підприємства, так і на рівні національної економіки в цілому;
- здійснення прогресивних структурних економічних зрушень, що стосуються найважливіших народногосподарських пропорцій;
- реалізація новітніх досягнень науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва на мікро- і макрорівнях.

Відзначимо, що динаміка обсягу залучення прямих іноземних інвестицій у країні не є сталою. За даними Національного банку, вартість зовнішніх фінансових пасивів України на початок 2011 року перевищувала вартість активів на 26,8 млрд. дол. США, а за станом 2016 року вказаний показник становив 38,7 млрд. дол. Галузева структура інвестицій в основний капітал промисловості також не є оптимальною: обсяг інвестицій в основний капітал промисловості становить всього 38% обсягу всіх інвестицій, тоді як вартість основних фондів промисловості є найбільшою порівняно з іншими галузями економіки [3].

Нагадаємо, що прямі іноземні інвестиції являють собою своєрідне вкладення капіталу в економіку іншої країни з певними цілями під якими мається на увазі економічний інтерес однієї держави по відношенню до іншої. Даний процес є важливою формою капіталовкладень, перш за все для країн, економіка яких перебуває в стані свого розвитку. Такий капітал може сприяти вдосконаленню виробництва, реалізації важливих проектів, надходженню нових технологій і методів ведення управління. Нині наявного інноваційного потенціалу недостатньо для сталого розвитку інноваційної діяльності в цілому по країні: таке твердження базується на тому, що загалом інноваційна активність може бути визначена кількістю промислових підприємств, які створювали або впроваджували різноманітну інноваційну продукцію.

Загалом переорієнтація виробничого потенціалу на новітні технології в Україні здійснюється повільно, у багатьох галузях промисловості продовжує домінувати тенденція не оновлення виробничих потужностей, а завантаження наявних, недостатньо продуктивних. Затримка у їх модернізації та впровадженні інновацій дедалі збільшує розрив між можливостями вітчизняних виробників та їхніх конкурентів, поглиблює технологічне відставання від світових лідерів. Вкрай низькими залишаються обсяги виробництва високотехнологічної, отже високоефективної продукції. Для більшості існуючих виробництв використання інновацій не є головним фактором розвитку. Вклад промислового комплексу в економіку, досягнення Україною рівня технологічно розвинених країн, наближення якості життя до європейських стандартів визначає провідну роль і місце промисловості у забезпеченні найважливіших стратегічних інтересів держави. Саме тому, на наш погляд, доцільно простежити динаміку основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств України в умовах глобалізації.

Упродовж 2012-2016 рр. інноваційною діяльністю в промисловості займалося 24657 малих підприємницьких структур, серед яких з: технологічними інноваціями –

1849; продуктовими інноваціями – 334; процесовими інноваціями – 731 та з не технологічними інноваціями – 3025. Фінансову підтримку держави отримали 1,0% малих підприємницьких структур із держбюджету і 1,8% – з місцевих бюджетів, загальна частка отриманих коштів становила 1,9% загального обсягу фінансування інноваційної діяльності (у 2016 р. – 1,2%). По дванадцять підприємств отримали кошти вітчизняних та іноземних інвесторів, частка яких становила 1,3% і 13,1% відповідно (1,3% і 8,7%); 55 підприємств скористалося кредитними коштами, їхня частка значно скоротилася і склала 6,6% [3].

В структурі досліджень та розробок переважали внутрішні науково-дослідні роботи, сума яких з роками стабільно зростала, на відміну від зовнішніх науково-дослідних робіт. Також значна частка вітчизняних підприємницьких структур мала значні інші витрати, пов'язані з навчанням та підготовкою персоналу для розроблення і/або впровадження ними нових або значно вдосконалених продуктів і процесів; здійсненням ринкових запроваджень інноваційних продуктів та послуг, уключаючи ринкове дослідження і проведення рекламної кампанії; здійсненням процедури та технічної підготовки до запровадження нових або значно вдосконалених продуктів і процесів, які ще не були представлені тощо.

Аналіз інвестиційної діяльності в Україні підтверджує, що для забезпечення довгострокового зростання та формування інноваційного типу вітчизняної економіки необхідно значно збільшити використання зовнішніх джерел залучення інвестицій, оскільки обсяги власних фінансових ресурсів підприємств є дуже обмеженими.

З метою забезпечення відповідності критеріям розвитку світової господарської системи, враховуючи об'єктивно обмежену інноваційно-інвестиційну активність господарюючих суб'єктів, необхідно:

- чітко визначити одну з основних функцій держави – створення умов для формування інноваційно-інвестиційного комплексу;
- застосувати систему організаційно-інформаційних заходів та фінансової підтримки, а саме розробку нормативно-правової бази інноваційно-інвестиційної діяльності, в рамках якої затвердити стратегічну програму розвитку з визначенням оптимального рівня частки державної власності та реальних джерел фінансування;
- створити сприятливий інвестиційний клімат, поліпшити умови нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів;
- задіяти механізми стимулювання розвитку фондового ринку шляхом удосконалення банківської системи, підвищення рівня доходів населення, збільшення кількості прибуткових підприємств;
- активізувати співробітництво з міжнародними фінансовими інституціями для забезпечення сталого соціального та економічного зростання через залучення інвестиційних ресурсів у пріоритетні сфери реального сектора економіки.

У процесі становлення і функціонування ринкової економічної системи, сучасний процес інноваційного розвитку та підтримки підприємництва стримується, здебільшого через різноманітні фінансові бар'єри та обмеженість наявних фінансово-кредитних ресурсів.

Світовий досвід свідчить про те, що особливо велику роль відіграє державна підтримка підприємництва у кризових умовах, коли економіка потребує докорінної структурної перебудови і вкрай необхідне зниження соціальної напруги. У забезпеченні тенденції економічного розвитку країни, підвищенні інноваційного потенціалу та запобігання процесам погіршення бізнес-клімату важлива роль належить малому та середньому підприємству. У цьому світлі заслуговує уваги досвід розвинутих країн, в яких підприємства малого та середнього бізнесу забезпечують більше половини ВВП, біля двох третин загальної кількості робочих місць, четверту частку експорту та прямих іноземних інвестицій. Цьому сприяє державна політика, яка у своєму спрямуванні на підтримку малого та середнього бізнесу враховує галузеві та регіональні його особливості

та виконує важливу роль у підвищенні його конкурентоспроможності. І головна причина стримування інноваційного розвитку – занадто високий рівень інноваційно-інвестиційного ризику.

Висновки. Отже, можна констатувати, що в умовах реформування національної економіки одним із найважливіших завдань є забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг на внутрішніх та міжнародних ринках. Це вимагає прискорення розвитку інноваційних процесів на підприємствах різних форм власності. Процес розвитку інновацій у підприємстві в Україні усе ще знаходиться на початковій стадії. Не досить чіткі пріоритети науково-технологічного та інноваційного розвитку економіки, недосконалий інституційний устрій, а також відсутність системи підтримки інноваційного підприємництва стримують поступальний розвиток зазначеного процесу.

Основні пріоритети інноваційно-інвестиційного розвитку економіки країни вбачаємо у ряді заходів, що дозволять підвищити ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств в частині прийняття оптимальних управлінських рішень при розробці інноваційної стратегії розвитку підприємств та запровадженні комплексу нормативно-правових заходів щодо її стимулювання:

- пільгове оподаткування коштів промислових підприємств, спрямованих на освоєння інновацій, а також витрат на наукові дослідження і розробки;
- ефективне використання власних коштів підприємства: реінвестування прибутку та інвестування за рахунок амортизаційних відрахувань;
- розширення форм інвестування: венчурне фінансування, інвестиційний лізинг, залучення коштів населення, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності банків;
- створення промислових інноваційних кластерів, як однієї з форм кооперації підприємств;
- створення загальнодержавних та загальногалузевих нормативів щодо значень фінансових коефіцієнтів для визначення ступеню інвестиційно-інноваційної привабливості;
- створення регіональних та державних рейтингів підприємств, що займаються інноваційною діяльністю.

Таким чином, державне регулювання економіки України неможливо без активізації інноваційних та інвестиційних процесів. Здатність суб'єктів господарювання та державних органів влади визначати напрямки інноваційного розвитку та залучати необхідні для такого розвитку інвестиції є визначальною складовою успіху суб'єкта господарювання і виходу вітчизняної економіки з кризи. Реалізація можливих змін сприятиме розвитку інвестиційно-інноваційному розвитку економіки країни, дозволить сформулювати сприятливе ділове середовище, зміцнити конкурентні переваги, забезпечити ефективне функціонування та створити надійний фундамент для модернізації та інтеграції України до європейського і світового ринку. Констатуємо, що інвестиційні та інноваційні процеси потрібно розглядати як особливі взаємопов'язані етапи розвитку однієї системи. У контексті формування та реалізації спільної інвестиційно-інноваційної стратегії, з одного боку, здійснюються фундаментальні і прикладні дослідження, розробляються нові технології, працює система акумулювання та пошуку інноваційних ідей, а з іншого – відбувається пошук капіталу, відбір інвестиційних проектів, запровадження їх у виробництво. Сукупність змін, які з'являються у результаті реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії, сприятимуть забезпеченню розвитку соціально-економічної системи України, створять основу, яка дозволить забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки.

Інноваційний розвиток вимагає необхідного інвестування, в той час як стимулювання інвестиційної діяльності має розглядатися в контексті загального інноваційного вектора стратегічного розвитку держави. Активізація інвестиційно-інноваційних процесів на макроекономічному рівні повинна супроводжуватися створенням сприятливого інвестиційного клімату та прозорості відносин в інвестиційно-

інноваційній сфері, створенням умов для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів, стимулюванням розвитку науки і освіти, стимулюванням припливу іноземних інвестицій

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія / В. Л. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 394 с.
2. Амоша О. Структура та динаміка інноваційної діяльності вітчизняних фірм / О. Амоша // Формування ринкової економіки в Україні. – 2014. – Вип. 26. – Ч. 1. – С. 139-146.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Малік М. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / М. Малік – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
5. Макогон Ю., Пересада А. Особливості управління інноваційною діяльністю підприємства на сучасному етапі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nauka.com/22_NNP_2016/_90864.doc.htm.